

हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. ४ र २९ का आमा समूहका
महिलाहरु बिच सशक्तिकरण सम्बन्धि एक तुलनात्मक
अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि समाजशास्त्र
केन्द्रिय विभागमा प्रस्तुत
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता:
बिष्णु कुमारी दुवाडी
रोल नं. -२८२८४६/२०६६
त्रि.वि. दर्ता नं.-७-२-२४२-१७३-२००५
२०७२ चैत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
किर्तिपुर, काठमाण्डौ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं.४ र २९ का आमा समूहका महिलाहरु बिच सशक्तिकरण सम्बन्धि एक तुलनात्मक अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र बिष्णु कुमारी दुवाडीले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा रहि तयार पार्नु भएको हो । मूल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समिति समक्ष प्रस्तुत गर्नका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

.....

डा. मिना उप्रेती

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

किर्तिपुर, काठमाण्डौ

मिति २०७२/१२/२८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
किर्तिपुर, काठमाण्डौ ।

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तर्गत मानवशास्त्र /समाजशास्त्र विषय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक पाठ्यक्रम पुरा गर्ने प्रयोजनका निमित्त बिष्णु कुमारी दुवाडीले तयार गर्नु भएको “हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं.४ र २९ का आमा समूहका महिलाहरु बिच सशक्तिकरण सम्बन्धि एक तुलनात्मक अध्ययन” शीर्षकको शोध-पत्र मानवशास्त्र/समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उपाधीको लागि स्वीकृत गरीएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति :

विभागीय प्रमुख .....

प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे

शोध निर्देशक .....

डा.मिना उप्रेती

वाह्य परिवेक्षक .....

सह प्राध्यापक फणिन्देश्वर पौडेल

मिति २०७२/१२/२८

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत “हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं.४ र २९ का आमा समूहका महिलाहरु बिच सशक्तिकरण सम्बन्धि एक तुलनात्मक अध्ययन” को शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको हो । यस्तो प्रकारको खोज अनुसन्धान गर्न पाउँदा म गौरवान्वित भएकी छु ।

मेरो शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नु हुने यस समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे ज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी यस शोधकार्यको लागि आवश्यक सल्लाह, सुझाव र मार्गदर्शन गरि आन्तरिक सुपरिवेक्षकको भूमिका प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु डा. मिना उप्रेती र बाह्य सुपरिवेक्षकको भूमिका प्रदान गर्नुहुने ..... ज्यू प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यस शोधकार्यलाई पुरा गर्ने अवसर सहित आवश्यक सहयोग सल्लाह दिनु हुने समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यसरी नै व्यवहारिक समस्यासँग संघर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई उच्चशिक्षामा पाइला टेकाइ हौसला र प्रेरणाका साथ विश्वविद्यालय शिक्षासम्म पुऱ्याउन सफल हुनुहुने पिता कृष्ण प्रसाद दुवाडी माता सावित्री दुवाडी प्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु । साथै आर्थिक लगायत विभिन्न पक्षबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्रीमान सञ्जय तिमल्सीना, बहिनी रेनुका दुवाडी, आमा, बुवा, भाई, बहिनी, साथिहरु लगायत सम्पूर्ण महानुभावहरु जसले मेरो अध्ययनको क्रममा सहयोग गर्नु भएको छ, वहाँहरुको नामावली यहाँ उल्लेख गर्न नसकिए पनि म हृदयदेखि नै उहाँहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

विषयसूची

सिफारिस पत्र	i
स्विकृती पत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
विषय सूची	iv
तालिका सूची	vi
अध्याय एक : परिचय	१-१०
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमी	१
१.२ समस्याको कथन	६
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	८
१.४ अध्ययनको महत्व	८
अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोक	११-२१
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	२२-२६
३.१ अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	२२
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	२२
३.३ नमूना छनौट प्रक्रिया	२३
३.४ तथ्यांकको प्रकृति र स्रोत	२४
३.५ तथ्यांक विश्लेषण प्रक्रिया	२५
३.६ अध्ययन सिमा	२६
अध्याय चार : उत्तरदाताको पारिवारिक तथा व्यक्तिगत पृष्ठभूमि	२७-४७
४.१ पारिवारिक पृष्ठभूमि	२७
४.१.१ उमेर र लिंग अनुसार जनसंख्या वितरण	२७
४.१.२ वैवाहिक स्थिती अनुसार जनसंख्या वितरण	२८
४.१.३ पेशागत विवरण अनुसार जनसंख्या वितरण	२९
४.१.४ शैक्षिक स्थिति अनुसार जनसंख्या वितरण	३०

४.१.५ चर्पिको सुविधा, यसको प्रकार र पिउने पानीको सुविधा अनुसार जनसंख्या वितरण	३२
४.२ व्यक्तिगत विवरण	३३
४.२.१ उमेर समूह अनुसार जनसंख्या वितरण	३३
४.२.२ जाति जनजाति अनुसार जनसंख्या वितरण	३४
४.२.३ धर्म अनुसार जनसंख्या वितरण	३५
४.२.४ शैक्षिक स्थिति अनुसार जनसंख्या वितरण	३५
४.२.५ विवाह गर्दाको उमेर	३७
४.२.६ पहिलो बच्चा जन्माउँदाको उमेर	३८
४.२.७ उत्तरदाताको पेशागत विवरण	३९
४.२.८ परिवार नियोजन साधनको प्रयोगकर्ताको विवरण	४१
४.२.८ सुत्केरी गराउने ब्यक्ति र सुत्केरी भएको ठाउँ	४२
४.३ जमिन माथिको स्वामित्वको अवस्था	४४
४.४ घरको काममा परिवारको सहयोगको अवस्था	४६
अध्याय पाँच : विभिन्न तालिमहरु र त्यसको प्रभाव	४८-५१
५.१ प्राप्त तालिम र त्यसको प्रकार	४८
५.२ तालिमका स्रोतहरु	४९
५.३ जीवनस्तर परिवर्तन	५०
५.४ राजनितिमा सहभागिता र परिवारको सहयोग	५१
अध्याय छ : सारांश र निष्कर्ष	५२-५५
६.१ सारांश	५२
६.२ निष्कर्ष	५५
सन्दर्भ सामाग्री सुची	५६-५९
अनुसूची १ : वैयक्तिक अध्ययन	६०-६१

तालीका सूची

तालीका नं. १: उमेर र लिंग अनुशार जनसंख्या वितरण	२७
तालिका नं. २: १० वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्याको वैवाहिक स्थिति अनुशार जनसंख्या वितरण	२८
तालिका नं. ३: १० वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्याको पेशागत विवरण	२९
तालिका नं. ४: ६ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्याको शैक्षिक स्थिति अनुशार जनसंख्या वितरण	३०
तालिका नं ५: चर्पिको सुविधा, यसको प्रकार र पिउने पानीको सुविधा अनुशार जनसंख्या वितरण	३२
तालिका नं ६ : बसोवासको आधारमा उत्तरदाताको उमेर समूह अनुशार जनसंख्या वितरण	३३
तालिका नं ७ : बसोवासको आधारमा उत्तरदाताको जाति/जनजाती अनुशार व्यक्तिगत विवरण	३४
तालिका नं. ८ : बसोवासको आधारमा उत्तरदाताको धर्म अनुशार व्यक्तिगत विवरण	३५
तालिका नं ९ : बसोवासको आधारमा उत्तरदाताको शैक्षिक विवरण	३६
तालिका नं १० : विवाह गर्दाको उमेर अनुशार उत्तरदाताको विवरण	३७
तालिका नं. ११: पहिलो बच्चा जन्माउँदाको उमेर अनुशार उत्तरदाताको विवरण	३९
तालिका नं १२: उत्तरदाताको पेशागत विवरण अनुशार जनसंख्या वितरण	४०
तालिका नं १३: परिवार नियोजन साधनको प्रकार अनुशार प्रयोगकर्ता उत्तरदाताको विवरण	४१
तालिका नं. १४: सुत्केरी गराउने व्यक्ति र सुत्केरी भएको ठाउँको विवरण	४३
तालिका नं. १५: जमिन माथिको स्वामित्वको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४४
तालिका नं १६ : घरको काममा सहयोग गर्ने सदस्यको विवरण	४६
तालिका नं. १७ : विभिन्न विकासको तालिममा सहभागि सदस्यको विवरण	४८
तालिका नं. १८ : विभिन्न विकासको तालिमको स्रोतको विवरण	४९
तालिका नं. १९ : विभिन्न विकासको तालिमले जीवनस्तरमा ल्याएको परिवर्तन	५०
तालिका नं. २० : राजनितिमा सहभागिता र परिवारको सहयोग	५१

चित्र सूची

चित्र नं : १	उत्तरदाताको पेशागत विवरण अनुशार जनसंख्या वितरण	४१
चित्र नं : २	परिवार नियोजन साधनको प्रकार अनुशार उत्तरदाताको विवरण	४२
चित्र नं : ३	जमीन माथिको स्वामीत्वको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४५
चित्र नं : ४	विभिन्न विकासको तालिमले जीवनस्तरमा ल्याएको परिवर्तन	५०